

Віктар ЧЭЧАТ,
кандыдат
педагагічных навук,
намеснік
дырэктара па
навуковай рабоце

Алена ДАВІДОВІЧ,
кандыдат
педагагічных навук,
загадчык
лабараторыі
дашкольнага
выхавання
Нацыянальнага
інстытута
адукацыі

МІЖНАРОДНЫ ГОД СЯМ'І

1 ЧЭРВЕНЯ — МІЖНАРОДНЫ ДЗЕНЬ АБАРОНЫ ДЗЯЦЕЙ

Правы дзіцяці. Якія яны, хто павінен сачыць за іх захаваннем у сям'і, дашкольнай установе, грамадстве? Чаму правы, абвешчаныя Міжнароднай канвенцыяй аб правах дзіцяці ("Пралеска", NN 2-3, 1991 г.) і Законам Рэспублікі Беларусь "Аб правах дзіцяці" ("Пралеска, N 2, 1994 г.), не забяспечваюцца ў поўнай меры, што неабходна зрабіць, каб дакументы працавалі? Сёння пра гэта разважаюць вучоныя Нацыянальнага інстытута адукацыі.

АБ РЭАЛІЗАЦЫ ПРАВОЎ ДЗЯЦЕЙ У СЯМ'І І ДАШКОЛЬНЫХ УСТАНОВАХ

У цывілізаваным грамадстве правы дадзены чалавеку ад нараджэння. Без іх ён не можа паўнацэнна жыць. Яны даюць магчымасць кожнаму рэалізаваць свой розум, талент, задавальняць духоўныя і іншыя патрэбы.

Адмаўленне, ігнараванне або абмежаванне правоў чалавека параджае сацыяльную, палітычную і маральна-псіхалагічную нестабільнасць і напружанасць, канфлікты ў грамадстве і нават паміж краінамі. І, наадварот, іх

прызнанне і забеспячэнне стварае аснову для свабоды, справядлівасці, усеагульнага міру. Вось чаму ва ўсе часы, на працягу ХХ стагоддзя, асабліва пасля другой сусветнай вайны, на плане ідзе барацьба за правы чалавека. У 1945 годзе, калі была створана Арганізацыя Аб'яднаных Нацый (ААН), ідэя абароны правоў чалавека атрымала афіцыйнае і ўсеагульнае прызнанне. У снежні 1948 года Генеральная Асамблея ААН зацвердзіла і абвясціла Усеагульную дэкларацыю правоў чалавека, у якой запісана, што "мацярынства і дзяцінства даюць права на асобную апеку і дапамогу. Усе дзеці, якія нарадзіліся ў шлюбце і па-за шлюбам, павінны карыстацца аднолькавай сацыяльнай абаронай" (артыкул 25).

Аднак у 60-80-я гады праблема абароны правоў дзяцей, асабліва сірот і тых, хто застаўся без апекі бацькоў, паўстала асабліва востра. І не толькі ў СССР, у прыватнасці ў нашай рэспубліцы, а і ў іншых краінах свету, хаця ў шэрагу іх ужо тады існавалі спецыяльныя законы: у Фінляндыі — Закон аб дзецях, на Кубе — Кодэкс аб дзецях і моладзі і да т.п. Дзяржаўныя дзеячы, вучоныя, прадстаўнікі ААН распрацавалі велізарнай значнасці міжнародны дакумент, які вызначыў адказнасць дзяржаў за жыццё, навучанне, выхаванне, паўнацэннае развіццё ўсіх дзяцей, — Канвенцыю аб правах дзіцяці. Яна была прынята 20 лістапада 1989 года Генеральнай Асамблеяй ААН і 28 ліпеня 1990 года ратыфікавана Вяроўным Саветам Рэспублікі Беларусь.

А ў 1990 годзе ў Нью-Йорку была прынята Сусветная дэкларацыя аб забеспячэнні выжывання, абароны і развіцця дзяцей. У ёй акрэслены вострыя праблемы дзяцінства, паказаны магчымасці краін свету ў іх вырашэнні, пастаўлены задачы, замацаваны абавязальствы па іх выкананню. У прыватнасці, адзначаецца, што мноства маленькіх жыхароў свету пакутуюць з-за адсутнасці ў іх дома, непісьменнасці (100 мільёнаў не маюць базавай адукацыі), голаду і эпідэміі (кожны дзень 40 тысяч паміраюць ад недаядання і хвароб), дэградацыі навакольнага асяроддзя (адсутнасць чыстай вады, дрэнныя санітарныя ўмовы, наркаманыя).

19 лістапада 1993 года Вяроўным Саветам Беларусі прыняты Закон Рэспублікі Беларусь "Аб правах дзіцяці". Ён грунтуецца на Канвенцыі аб правах дзіцяці і вызначае правы статус дзіцяці як самастойнага суб'екта, накіраваны на забеспячэнне яго фізічнага, маральнага і духоўнага здароўя, фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці на аснове агульначалавечых каштоўнасцей сусветнай цывілізацыі. У артыкуле 5 запісана, што "ўсе дзеці маюць роўныя правы незалежна ад паходжання, расавай і нацыянальнай прыналежнасці, сацыяльнага і маёмаснага становішча, полу, мовы, адукацыі, адносін да рэлігіі, месца жыхарства, стану здароўя і іншых акалічнасцей, якія датычацца дзіцяці і яго бацькоў. Роўнай і ўсебаковай абаронай карыстаюцца

дзеці, народжаныя ў шлюбце і па-за ім". У адносінах да малых, якія засталіся без бацькоўскай апекі, Закон прадугледжвае іх усынаўленне, уладкаванне ў апякунскую (прыёмную) сям'ю або дзіцячы дом сямейнага тыпу.

Вывучэнне пытання аб забеспячэнні правоў дзіцяці ў сям'і і дашкольных установах рэспублікі паказвае, што ў практыцы выхавання ёсць істотныя недапрацоўкі. Большасць маленькіх жыхароў Беларусі не можа рэалізаваць свае правы на паўнацэннае развіццё (інтэлектуальнае, духоўнае, фізічнае) з-за неспрыяльных умоў у дашкольных установах, адсутнасці неабходнай матэрыяльнай базы ў сям'і; па прычыне маральнага, а нярэдка і фізічнага насілля над дзіцём (маюцца на ўвазе абмежаванне ці нават поўнае блакіраванне інтэлектуальнай, гульнявай, рухальнай дзейнасці, фізічныя пакаранні і да т.п.). Адсутнічае сістэма работы ва ўстановах адукацыі па азнамленню з правамі чалавека і навучанню дзяцей умела карыстацца імі на практыцы.

Неабходны пэўныя меры, якія б забяспечвалі рэалізацыю правоў дзіцяці. Яны, на наш погляд, могуць быць наступныя:

1. Арганізацыя выхавання малых у сям'і і дашкольных установах у адпаведнасці з палажэннямі Канвенцыі аб правах дзіцяці, Сусветнай дэкларацыі аб забеспячэнні выжывання, абароны і развіцця дзяцей, Закона Рэспублікі Беларусь "Аб правах дзіцяці", дакументаў і актаў да яго.

2. Умацаванне матэрыяльна-тэхнічнай базы дзіцячых садоў і сям'і; стварэнне розных відаў і тыпаў дашкольных устаноў, якія адпавядалі б патрэбам дзяцей і бацькоў; дасягненне аптымальнай для развіцця і выхавання дашкольнікаў напэўняльнасці груп (з 1 да 3 гадоў — 6-8 малышоў, з 3 да 5 гадоў — 8-10, з 5 да 6 гадоў — 10-12).

У мінулыя гады згодна з афіцыйнымі ўстаноўкамі ўзводзіліся пераважна буйныя дзіцячыя сады на 12-14 груп, якія да таго ж былі перапоўнены. Не стымулявалася будаўніцтва такіх аб'ектаў па індывідуальных праектах, бо тыпавыя абыходзіліся больш танна. Аказалася, што ў такіх садах цяжка стварыць спрыяльныя ўмовы для фізічнага, разумовага, духоўнага развіцця дашкольнікаў, а гэта не што іншае, як прамое парушэнне іх правоў. Сёння ўжо адкрываюцца 5-6-групавыя дзіцячыя сады, што з'яўляецца прагрэсіўнай з'явай.

3. Стварэнне многаварыяцыйнай сістэмы грамадскага дашкольнага выхавання ў рэспубліцы, паколькі яна найбольш жыццяздольная ў сучасных сацыяльна-эканамічных умовах.

Навукова-метадычнае забеспячэнне розных відаў і тыпаў дашкольных устаноў і сям'і ў апошнія гады ажыццяўлялася лабараторыяй дашкольнага выхавання Нацыянальнага інстытута адукацыі. Распрацаваны праграмы і

метадычныя рэкамендацыі для дзіцячых садоў з гібкім рэжымам работы, сямейных (хатніх), санаторных, садоў, якія вядуць паглыбленую работу па мастацкаму выхаванню, дашкольных дзіцячых дамоў, а таксама для бацькоў, якія выхоўваюць малых ад нараджэння да 3 гадоў дома.

У падтрымцы з боку органаў адукацыі, дзяр-

педагогам і бацькам права выбару пэўных праграм выхавання і навучання, магчымасць прапавяць у адпаведнасці з іх канкрэтнымі палажэннямі.

4. Стварэнне прынцыпова новай сістэмы ўзаемадзеяння педагогаў з бацькамі, чые сыны і дачкі не наведваюць дзіцячага сада. У гэтых месцах адносна буйныя сады павінны функцыяніраваць не толькі як установы, дзе выхоўваюць і навучаюць дашкольнікаў, а і як навукова-метадычныя цэнтры па аказанню неабходнай дапамогі ў сямейным выхаванні бацькам бліжэйшага мікраараёна.

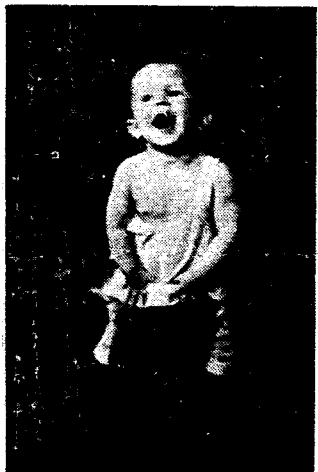
5. Уключэнне пытанняў аб правах дзіцяці, абароне іх гонару і годнасці ў праграмы прафесійнай падрыхтоўкі кадраў для дашкольных устаноў, праграмы выхавання і навучання ў дзіцячым садзе. Гэта з'явіцца асновай для ліквідацыі прычын парушэння недатыкальнасці асобы дзіцяці з боку дарослых, адказных за яго выхаванне. У педагогічных і псіхалагічных тэрмінах гэтае права можа быць адлюстравана як выхаванне ў дзіцяці самапавагі, усведамлення ўласнай значнасці, самакаштоўнасці, як задавальненне патрэбы ў прызнанні гэтай значнасці дарослымі і ровеснікамі.

Ва ўдкладненні мае патрэбу і паняцце "недатыкальнасць асобы" ў дашкольным узросце. На наш погляд, яно павінна ўключаць усё, што звязана з развіццём індывідуальнасці кожнага дзіцяці, стварэннем умоў для самарэалізацыі асобы. Педагогу на практыцы неабходна ўмець устанавліваць суадносіны паміж свабодай, незалежнасцю дзіцяці і іх разумным абмежаваннем у інтарэсах яго самога.

6. Растлумачэнне дзецям іх правоў і абавязкаў, што дапаможа ім будаваць зносіны з іншымі малымі і дарослымі, абараняць свой гонар і годнасць, лепш разумець сваё "я".

7. Укараненне асобасна арыентаванай мадэлі адносін выхавальца і выхаванцаў, набліжэнне характару гэтых адносін да сямейных.

8. Падтрымка гуманістычнага руху беларускіх сем'яў, які заснаваны на традыцыях народнай педагогікі і накіраваны на адраджэнне міласэрнасці і клопату аб сіротах (іх усынаўляюць, бяруць пад апеку, забіраюць з дамоў дзіцяці, дзіцячых дамоў, школ-інтэрнатаў у апякунскія сем'і і дзіцячыя дамы сямейнага тыпу). Сёння ў Беларусі ў 23 дзіцячых дамах сямейнага тыпу (17 гарадскіх і 6 сельскіх) жывуць і выхоўваюцца 46 родных і 150 прыёмных дзяцей рознага ўзросту — ад некалькіх месяцаў да 14-15 гадоў. Нягледзячы на матэрыяльныя, бытавыя цяжкасці, з якімі сутыкаюцца гэтыя сем'і, тут малыя атрымліваюць галоўнае — мацярынскую і бацькоўскую любоў, пяшчоту, клопат. Яны адчуваюць сябе абароненымі, маюць магчымасць індывідуальна развівацца. Невыпадкова ў 90% прыёмных дзяцей палепшыліся фізічны стан і здароўе.

жаўных і недзяржаўных (камерцыйных) структур маюць патрэбу тых, хто стварае альтэрнатыўныя дзіцячыя ўстановы, тым больш што права на існаванне іх разнастайных відаў і тыпаў замацавана ў Палажэнні аб дашкольнай установе (1992 г.). Пры гэтым неабходна забяспечыць